

(НИН, 12.11.2009)

И последњи еврореалиста, препрека на путу стварања европске државе, председник Чешке Републике Вацлав Клаус, потписао је Лисабонски споразум. Није то учинио бесплатно и није променио своја еврореалистичка уверења. Није, вероватно, више желео да се на њега лично и на Чешку Републику свали одијум кваритеља евро-среће, повиновао се вољи већине европских држава, односно њених политичких класа. Ставовe, међутим, није променио ни за јоту и није пропустио прилику да то гласно и јасно каже. Још средином октобра је рекао: „Потписивање Лисабонског уговора неће бити крај света... Не сматрам да је тај уговор добра ствар за Европу, за слободу у Европи, за Чешку Републику... Али воз је појурио тако брзо и одјурио тако далеко да га највероватније неће бити могуће зауставити или вратити, ма колико то многи међу нама желели... Спор о слободи и демократији у Европи биће свакако настављен.”

„Прагматични технократа”, како понекад редукују Клаусову политику, није као еврореалиста противник ЕУ. Тржиште од готово пола милијарде грађана довољан је и почетни и завршни разлог за ЕУ, да о другим, политичким и безбедносним, развојним и културним и не говоримо. За Клауса, међутим, у првом плану остаје питање слободе грађана, криза постдемократије у којој политичке класе све чешће одлучују уместо грађана, као и опасност од бирократског централизма супердржаве наднационалног карактера са центром у Бриселу, али са стварном моћи у највећим и најснажнијим европским државама. Није реч само о питању суверенитета појединца-грађанина и о суверенитету појединачних држава, чланица Уније, у односу према бриселској влади и држави; реч је и о функционалности, политичкој и економској, такве државе, која може бити и те како дисфункционална, како су то до сада у историји показали многи примери наднационалних државних творевина.

Клаус је потписао и у исто време рекао и спасио душу своју, како каже стара латинска пословица. Проблеми су, отворени, остали на столу. У свом еврореализму Клаус није, како то медијски може изгледати, нимало усамљен. Грађани Француске и Холандије казали су „не“ европском уставу, познат је еврореализам британских конзервативаца, који ће највероватније на следећим изборима сменити на власти посустале лабуристе, Европски парламент све чешће гледа и слуша за говорницом критичаре супердржаве... Потписујући из прагматичних разлога Лисабонски уговор, Клаус је очигледно имао на уму стару пословицу „Придружи се победнику, али гледај да ти после тога победиш“, или противречан, али mudar стих Ериха Кестнера: „Игра је скроз наскроз изгубљена/али поново ће се играти“.

Тако стоје ствари у свету начела и прагматизма. И кад смо већ код прагматизма, али и одбране суверенитета и територијалног интегритета Чешке Републике, Клаус није пропустио прилику да барем у другој тачки агенде победи. Условио је свој потпис гаранцијом да ће Чешка Република бити изузета из Повеље о основним правима ЕУ. Посебно је Клаус имао на уму став по коме је приватна својина неприкосновена. Необично, зар присталица Фридриха фон Хајека и Милтона Фридмана, најуспешнији реформатор у посткомунистичком свету, који је своје реформе засновао на обнови приватног власништва (укључујући и кључно питање реституције) и слободног тржишта, да тражи изузетак од таквог става?

Стара узречица каже да ствари често нису онакве каквима на први поглед изгледају. Од краја Другог светског рата, Чехословачка, а од 1993. године и Чешка Република, суочена је са истрајним настојањем судетских Немаца да им се врати одузета имовина. Морамо се за кратко вратити у прошлост. У узорној Масариковој демократској Чехословачкој, живела је мањина од три милиона и две стотине хиљада Немаца. Претежна већина определила се од средине тридесетих година за Адолфа Хитлера и националсоцијализам. Уз њихову подршку Хитлер је на основу Минхенског споразума 1938. године начео Чехословачку. Западни савезници, Велика Британија и Француска, тада још нису хтели (морали) да ратују, тако да су Чемберлен и Даладје препустили Судете Хитлеру. После овог нарушавања суверенитета и територијалног интегритета Чехословачке, противно свим нормама међународног права, јавио се домино ефекат: сви су навалили на осакаћену државу да је докусуре. Пољаци су узели Тјешин, Мађари делове Словачке у којима су живели Мађари, затим се и осакаћена Словачка отцепила, да би Хитлер на крају окупирао остатке некадашње државе и створио Протекторат Чешка и Моравска.

У том злочину, као и у потоњим злочинима у Протекторату, судетски Немци одиграли су кључну улогу. На основу одлука Потсдамске конференције, немачка мањина исељена је после Другог светског рата из Чехословачке. Њихово средиште окупљања постала је

Баварска, а њихов заштитник немачка ЦСУ, од Франца Јозефа Штрауса, преко Едмунда Штојбера, до данас актуелног Бернда Поселта. После пада Берлинског зида, захтеви судетских Немаца за ревизијом Бенешових декрета, на основу којих је извршена национализација и конфискација њихове имовине, само су се појачали. Грађа о разним тактикама и маневрима, иницијативама и закулисним радњама могла би да испуни неколико томова докумената.

Председник Вацлав Клаус (и његов тим правних стручњака) оцењује да комбинација Повеље о основним правима ЕУ и Лисабонски уговор може бити неповољна за чешке националне интересе. Иако многи експерти тврде да се став о неприкосновености приватне својине не може тумачити ретроактивно, чињеница је да су то само правничка тумачења и надмудривања. Грађани ЕУ, а Лисабонски уговор јача њихова права, могу тужити Чешку Републику европским судовима, на које сама Чешка Република нема никакав утицај, а ти судови могу донети одлуке у корист судетских Немаца на које се Чешка Република неће моћи жалити. И није реч само о повратку имовине, онај ко добије имовину, може доћи да је користи. А то је порицање Потсдамске конференције и резултата Другог светског рата и суверенитета и територијалног интегритета Чешке Републике.

Тачно је да питање судетских Немаца никада није постало део федералне, савезне немачке политике. Увек је било покрајинско и локално, али зато ништа мање снажно и упорно. Лепо звуче недавно изречене речи еврокомесара Гинтера Ферхојгена о томе да су за све криви Баварци и ЦСУ, које Клаус инструментализује за своје сврхе. Али Ферхојген је социјалдемократа, а његове лепе речи део су реторике одиста часних немачких политичара, од Вилија Бранта, преко Хелмута Шмита до Герхарда Шредера (који је покренуо немачку војну машинерију против Југославије), која се у измењеним околностима може и променити. Притешњен на бојном пољу, Шекспиров Фалстаф изговара славне речи: „Част? Шта је то част? Част је реч”. И бежи са бојног поља.

Политичар који прижељкује да буде и државник (а таквих је данас одиста мало, ако их уопште има) мора знати да се иза лепих речи, широких осмеха, тапшања по рамену и топлих загрљаја и даље понекад скривају огртач, маска, бодеж и отров (говоримо фигуративно). Онај ко то не зна, требало би да се бави оперским певањем, а не политиком, јер наивност и лакомисленост не спадају у ту врсту делатности.

Очигледно, Вацлав Клаус не полаже много на речи, разна тумачења и слатка обећања. Данас је овако, сутра може бити сасвим другачије, нарочито када као код Луиса Керола Краљица одређује и по својој жељи мења правила игре, онако како то одговара њеним

интересима. Зато чешки председник тражи гаранције: изузеће Чешке Републике из Повеље о основним правима ЕУ. Да би олакшао цео поступак, определио се за ирски модел. Изузетак и гаранцију не морају потписивати све чланице ЕУ, то може бити учињено приликом потписивања уговора о приступању следеће нове земље-чланице, највероватније Хрватске.

Да ли је чешки председник измислио опасност? Наша је оцена да није. Управо, ових дана, поново се огласио баварски ЦСУ и његов европосланик Бернд Поселт (иначе познат и по разним бизарним изјавама о Југославији и, нарочито, Србији) и изјавио: „Сваки грађанин ЕУ има право да тражи повратак имовине”. Повеља о основним правима ЕУ и нови чланови Лисабонског уговора (посебно они о европском грађанству и дискриминацији) уклапају се у ову Поселтову изјаву. Исти тај европосланик аутор је још чудесније тезе: положај судетских Немаца у Чехословачкој био је такав да је то допринело успону Хитлера! Масарик и Бенеш су допринели успону Хитлера!? Изгледа да је све што смо учили, читали или искусили била најобичнија варка. Масарик и Бенеш су спаљивали књиге на ломачама, прогонили Јевреје, Немце и бициклисте, основали концентрационе логоре, окитили капије Аушвица паролом „Рад ослобађа”, изазвали Други светски рат... Ако је и од Бернда Поселта, превише је...

По поузданим истраживањима јавног мњења Вацлав Клаус за своју политику има подршку готово 70 одсто грађана Чешке Републике. Да заокружимо: као реалистичан и прагматичан политичар, Вацлав Клаус је потписао Лисабонски споразум, остављајући на столу све аргументе (и сумње) у прилог слободнијој Европи. Као државник, обезбедио је, за сада, Чешку Републику од могуће злоупотребе како Повеље о основним правима ЕУ, тако и Лисабонског уговора.

У датим околностима, више него довољно.

(Почетком новембра Српска академија наука и уметности изабрала је 26 редовних, 20 дописних и 13 иностраних чланова. Међу новим иностраним члановима је и Вацлав Клаус)

Аутор је бивши амбасадор СРЈ/СЦГ у Прагу